

Az Istentiszteleti Kongregáció levele a templomban tartott koncertekről

1. A liturgián kívüli zene a templomokban

1. A mai műveltség egyik megnyilvánulási formája a zene iránti érdeklődés. Az, hogy a rádió, a televízió, kazetták és lemezek segítségével otthon is könnyen lehet hozzájutni klasszikus zene hallgatásához, nem csökkentette, hanem növelte a kedvet az eleven koncertek iránt. Ez pozitív jelenség, mert a zene és az ének felemeli a lelket.

A koncertek számának növekedése több országban is azzal jár, hogy igénybe veszik a templomokat hangversenyterem céljára. A felhozott indokok sokfélék: másutt nincs megfelelően nagy hely; nincs olyan jó akusztikájú hely, mint a templom; a koncertet megfelelően szép környezetben akarják tartani; a zeneművet születési környezetének megfelelően szakrális térben kell megszólaltatni; s leggyakrabban az az egyszerű ok, hogy orgonahangversenyt akarnak rendezni és az orgona természetesen a templomban van.

2. Ezzel a műveltségi tényezővel egy időben az egyházon belül is változott a helyzet. A „scholae cantorum”, a kórusok nem sok lehetőséget kapnak a liturgia keretén belül olyan polifón művek előadására, amelyek repertoárjukban vannak. Ebből következik az igény, hogy a liturgiában meg nem szólaltatható szent zenét azon kívül, koncertszerűen, de a templomban adják elő. Ugyanez előfordul gregorián énekkel is, amely újabban része lett a koncertek műsorának templomi és profán hangversenyeken egyaránt.

Egy másik jelentős tényező a „vallásos koncertek” nevű kezdeményezés. Vallásosnak mondhatók ezek a hangversenyek, azért, mert a zenének, ami elhangzik, vallásos a témája, és a megzenésített szöveg, a környezet miatt is, amelyben elhangzik. Ilyen koncerteken a zenével együtt olvasmányok, imádságok is elhangzanak és elmélkedésre szánt csend is helyet kap. Valójában tehát „ájtatosságról” van szó.

3. A templomokban tartott koncertek számának növekedése a plébánosokban és a templomigazgatókban olyan kérdéseket vetnek fel, amelyekre választ kell adnunk.

Ha ugyanis a templomok megnyitása mindenfajta zenei esemény előtt botránkozást vált ki sok hívőben, ugyanígy a teljes elzárkózás méltatlankodást és rosszsallást vált ki a koncertek szervezőiben és muzsikusokban egyaránt.

Mindenekelőtt hivatkoznunk kell a templom rendeltetésére és természetére. Az Istentiszteleti Kongregáció alkalmasnak és jónak látja, hogy a Püspöki Karok és illetékességi körüknek megfelelően a Liturgikus és Zenei Bizottságok számára közzéteszi a kánonjog szabályainak értelmezését és megfontolását olyan esetekre, amikor zene szólal meg a templomokban: a liturgia részét képező zene, hangszeres és vokális szent zene, vagy profán zene.

4. A jelen helyzetben újra el kell olvasnunk a már korábbi rendelkezéseket, pontosabban a II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúcióját, az 1967. IX. 5-i *Musica Sacra* instrukciót, az 1970. IX. 5-i *Liturgicae instaurationest*, valamint a Kódex 1210., 1213. és 1222. kánonját.

Jelen levelünkben főleg a liturgián kívüli zenei előadásokra irányul figyelmünk. Az Istentiszteleti Kongregáció ily módon akar segítségére sietni az egyes püspököknek, hogy helyes lelkipásztori döntést tudjanak hozni a jelen körülmények között.

2. Meggondolandó mozzanatok

A templom természete és rendeltetése

5. A templom- és oltárszentelés rituáléja tanúsága szerint a templom az a hely, ahol egybegyűlik Isten népe. Ez a nép, „mely az Atya és a Fiú és a Szentlélek közösségében gyűlik össze, az Egyház, Isten eleven kövekből épült temploma, melyben lélekben és igazságban imádják az Atyát. Méltó volt tehát kezdettől fogva, hogy az egyház nevet átvitték arra az épületre is, melyben a keresztény közösség összegyűlt, hogy hallgassa Isten igéjét, közösen imádkozzék, fogadja a szentségeket és ünnepelje az Eucharisziát”, és imádja a közöttünk jelenlévő Krisztust.

Ezért nem tekinthetők a templomok egyszerűen „nyilvános helynek”, amely helyet adhat bármiféle összejövetelnek. A templom inkább elkülönített, szent hely; mégpedig állandó jelleggel elkülönített hely, amely istentiszteleti célokra van fenntartva attól a perctől kezdve, hogy felszentelték vagy megáldották.

A templom mint látható építmény a földön zarándokló Egyház képe; jelkép, mely a mennyei Jeruzsálemre emlékeztet; olyan hely, ahol megvalósul az Isten és az ember közötti találkozás misztériuma. A városokban és falvakban a templom Isten háza, jele annak, hogy Isten közöttünk lakik. Szent hely akkor is, amikor éppen nem folyik benne liturgikus cselekmény.

A mai zaklatott, nyüzsgő és zajongó társadalomban, főleg a nagyvárosokban, a templomok a csendes összeszedettségnek is helyei, ahová félre lehet húzódni imádkozni, ahol meg lehet találni a lélek békéjét vagy a hit világosságát.

Ez azonban csak akkor igaz, ha a templomok megőrizhetik sajátos természetüket. Ha eredeti rendeltetésüktől eltérően használják, kiteszik annak a veszélynek, hogy megszűnjenek a kereszténység misztériuma jelének lenni. Kisebbség nagyobb kárt szenved az a hatás, amit a hitre és Isten népe belső életére tud egyébként gyakorolni, miként az Úr emlékeztet rá: „Az én házam az imádság háza.” (Lk. 19,46)

A szent zene jelentősége

6. A szent zene – akár vokális, akár instrumentális – megbecsülést érdemel. Olyan zenére gondolunk, „amelyet istentiszteleti céllal komponáltak, szent és szép” (MS 4. p.). Az ilyen zenét az Egyház „drágalátos örökségnek tekinti, mely felülmúlja a művészet többi ágait”, és ajánlja, hogy „ápolják és nagy gonddal gyarapítsák ezt az örökséget”. (Vö. SC 112,114. p.)

Amikor a szent zenét liturgikus cselekmény közben adják elő, igazodnia kell annak menetéhez, ritmusához, jellegéhez. Ez azonban nem ritkán korlátozza az olyan művek előadását, amelyek korábbi időkben készültek, amikor a hívek aktív részvétele még nem kapott ekkora hangsúlyt.

A szent zene alkotásai körül a szentélyben megfigyelhető változáshoz hasonló ment végbe: a szentélyeket is újra rendezték az ambóval, *sedesszel*, szembeoltárral. Ez nem a múlt megvetése, hanem egy fontosabb cél szolgálata, nevezetesen a jelenlévő közösség részvételének elősegítése. Az így feledésbe merülő alkotások ébrentartásának megfelelő eszköz a teljes művek koncertszerű előadása liturgián kívül.

Az orgona

7. A mai liturgiában az orgonának meglehetősen kevés lehetősége van önálló megszólalásra. Régebben az orgona helyettesítette a hívek részvételét és pótolta „a néma és mozdulatlan” nép cselekményét a liturgiában. Ma az orgona a közösség vagy a kórus énekét kísérheti, de nem kísérheti a pap könyörgéseit vagy énekét, sem az olvasmányokat. Az orgonának a hagyomány szerint hallgatnia kell a bűnbánati időben (nagyböjt, nagyhét), adventban és halotti liturgiában. Ezekben az esetekben az orgonának az ének kíséretére kell korlátozódnia. Helyes viszont, ha hosszabb orgonajáték előzi meg és követi a liturgiákat. Nagyon fontos, hogy minden templomban, de főleg a nagyobb templomokban megfelelő minőségű hangszer és orgonista legyen. Különös gondot fordítsanak a régi orgonák gondozására.

3. Gyakorlati szabályok

8. Az Egyházi Törvénykönyv 1210. kánonja a templomok használatáról ezt mondja: „Szent helyen csak az van megengedve, ami az istentisztelet, a jámborság és a vallás gyakorlását és előmozdítását szolgálja, és tilos mindaz, ami nem fér össze a hely szentségével. Az ordinárius azonban esetenként megengedheti a hely más jellegű használatát is, ha az nem ellenkezik a hely szentségével.” Az az elv, hogy a templom használata nem ellenkezhessen a hely szentségével, megszabja a kritériumot, mely szerint a templomot ki kell nyitni egy vallásos illetve szent zenét megszólaltató koncert előtt, de el kell zárni min-

den egyéb zene elől. Így pl. a legszebb szimfónikus zene sem vallásos önmagában. A zene vallásos jellegének eredeti rendeltetéséből és tartalmából kell kiviláglania. Nem szabályos tehát műsorra tűzni a templomban olyan zenét, amely nem vallásos ihletésű, s amelyet határozott profán céllal komponáltak, legyen szó akár klasszikus, akár kortársi, akár színvonalas népi darabokról: ezek ugyanis nem felelnek meg a hely szent jellegének, és ennek a zenének sem megfelelő környezet a templom. Az egyházi hatóság dolga, hogy „hatalmát és feladatait a szent helyeken szabadon gyakorolja” (Vö. 1213. kánon), tehát az egyházi hatóságra tartozik az is, hogy szabályozza a templomok használatát és őrizze azok szent jellegét.

9. A szent zene – tehát az a zene, amelyet a liturgia számára komponáltak, de a megváltozott körülmények miatt eredeti formájában nem adható elő liturgia közben –, és a vallásos zene – melyet szentírási vagy liturgikus szöveg ihletett, vagy imádságos formában szól Istenhez, Krisztushoz, a Boldogságos Szűzhez, a szentekhez vagy az Egyházhhoz – helyet kaphat a templomokban, de a liturgikus cselekményeken kívül. Az orgonaszó és más zenedarabok, akár vokális, akár instrumentális darabok „szolgálhatják és ébreszthetik az áhítatot és a vallásos jámborságot”. Ezeknek különlegesen jó hatásuk lehet a következő esetekben:

a) A liturgikus cselekményen kívül fényt adhatnak az ünnepnek, előkészíthetnek rá; b) kiemelhetik az egyes liturgikus időszakok sajátosságait; c) a hiteles zenei élmény alkalmat kínál az elmélkedésre, mert a zene szépsége még azokban is felkelti a lelki értékek iránti fogékonyságot, akik talán egyébként távol állnak az Egyháztól; d) olyan atmoszférát teremthetnek, amelyekben könnyebben felfogható Isten szavakba öltöztetett üzenete, pl. folyamatos szentírásolvasás révén; e) ébren tarthatja az egyházi zenének azokat a kincseit, amelyeknek nem szabad feledésbe merülniük: azokat a vokális és instrumentális alkotásokat, amelyek egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézség árán illeszthetők be a mai liturgia keretei közé; olyan vallásos műveket, mint az oratóriumok, vagy vallásos kantáták, melyek eszközök lehetnek a lelki értékek közvetítéséhez; f) segítheti a templom látogatóit és a turistákat, hogy jobban megértsék a templom szent természetét pl. egy orgonakonzert révén.

10. Ha egy koncert szervezői templomban akarják a koncertet, a helyi ordináriusra tartozik, hogy „előadás” formájában engedélyezze. Az engedélynek konkrét esetre kell vonatkoznia, azaz ki kell zárni az általános engedélyt, pl. egy fesztivál vagy egy évad összes koncertjére.

Amennyiben az ordinárius ezt szükségesnek tartja, a Törvénykönyv 1222. kánonjának 2. §-a értelmében egy olyan templomot, amelyet már nem használnak liturgikus célokra, kijelölhet „hangversenyteremnek” szent, vagy vallásos, sőt profán zene előadására is, csak ami elhangzik, ne legyen szöges ellentétben a hely szent jellegével. E lelkipásztori feladat megoldásánál az ordináriusnak segítségére lehet az egyházmegyei liturgikus vagy zenei tanács is. A hely szentségének védelmére felsoroljuk a következőket, melyekre az ordinárius legyen figyelemmel koncertek engedélyezésekor: a) Megfelelő időben írásban kell kérni az engedélyt a helyi ordináriustól. A kérvényben szerepel-

nie kell a koncert napjának, órájának, a programba vett művek címének és szerzőjének. b) Az engedély elnyerése után a plébánosoknak vagy a templomigazgatóknak kell megegyezniük a koncert szereplőivel a fenti feltételek megtartásáról. c) A belépésnek díjtalannak kell lennie. d) Mind a szereplők, mind a hallgatóság a helyhez illően öltözködjék és viselkedjék. e) A zenészek és az énekesek lehetőleg ne a szentélyt foglalják el. Nagyon tartsák tiszteletben az oltárt, a pap székét és az ambót. f) Amennyiben lehetséges, az Oltáriszentséget mellékkápolnában vagy más, megfelelő helyen őrizték. g) Külön figyelni kell akkor, ha az előadást olyan kommentár kíséri, amely nem tartozik az előadott darabok szövegéhez, hanem segít a jobb megértéshez és átéléshez. h) A rendezőség írásban biztosítsa a civil hatóságot arról, hogy az épület használatának költségeit, be- és visszarendezését és az esetleg felmerülő károkat fedezi.

11. Ezek a gyakorlati tanácsok segíteni akarják az ordináriusokat és a templomok vezetőit azokban a lelkipásztori teendőkben, melyekkel minden körülmény között és mindig biztosítaniuk kell az istentiszteletre és imádságra szentelt hely eredeti rendeltetését és természetét.

Ezeket a szabályokat nem szabad úgy értelmezni, hogy a zene iránti érzéketlenségből és értetlenségből születtek.

A szent zene kincsháza a tanúságtételnek olyan formája, amellyel a keresztény vallás gazdagítani tudja az általános emberi műveltséget. A szent és vallásos zene értékeléséből a katolikus zenészeknek és kórustagoknak meg kell érezniük a bátorítást, hogy folytassák a hagyományokat és tartsák azt elevenen a hit szolgálatában annak a felhívásnak megfelelően, amelyet már a II. Vatikáni Zsinat a művészekhez intézett üzenetében mondott: „Ne ássátok el tehetségtek talentumait, hanem kamatoztassátok az isteni igazság szolgálatában. A világnak, amelyben élünk, szüksége van a szépségre, hogy kétségbeesésbe ne süllyedjünk. A szépség ugyanis, éppúgy, mint az igazság, örömet ad az emberi szívnek. És ezt a ti kezeteknek köszönhetjük.”

Róma, 1987. nov. 5.

Fordította: Diós István

Megjelent: *Musica Sacra* (a „Teológia” folyóirat egyházzenei melléklete) III (1989) 1. sz., 3–6.

Nyolc év telt el e fontos dokumentum megjelenése óta, mely úgy tűnik, hazánkban is pusztába kiáltott szó maradt, ez indokolja újraközlését. Szinte minden pontját hétről hétre megszegik: nemhogy eltűntek volna, sőt szaporodtak a belépőjegyes koncertek, a szervezők a templomot csupán egy jó akusztikájú és olcsón kibérelhető helynek tekintik, szent helyre nem illő darabokat szólaltatnak meg műkedvelő együttesek éppúgy, mint világjáró művészek, az előadók és a hallgatók magatartásukkal számos esetben semmibe veszik a hely szakrális jellegét, botrányhősök kapnak rendszeresen szabad teret magamutogatásukhoz és a templomi kórusok, orgonisták maguk is sokszor többre tartják az istentiszteleti szolgálatnál az – egyébként a maguk helyén elfogadható – vallásos koncerteket. Jó lenne, ha nem jogi eszközökkel kellene érvényt szerezni e dokumentum szavainak. (A szerkesztő)